

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU EXCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

Abonamente:

Pe un an: cor. 10.

Pe 1/2 an: cor. 5.

În străin.: cor. 12.

Numărul 50 bani.

REDAȚIA:

Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan

Roșianu, Dr. Alexandru Ni-

colescu, Dr. Alexandru Rusu și

Dr. Ioan Coltor.

Redacția și Admi-
nistrația:

»Cultura Creștină«.

Balázsfalva.

O idee de viață.

— Institutul oriental la Roma. —

Deși timpurile prin cari trecem nu sunt tocmai cele mai potrivite pentru relevarea, discutarea și în deosebi pentru realizarea ideilor ce ținesc anumite reforme și înnoiri salutare, o completă evitare a lor pare a fi totuș nemotivată și poate duce la o regretabilă stagnare, care pe teren bisericesc, mai mult ca ori unde, poate avea cele mai funeste urmări. De aceea socotim, că nu ni-se va lua în nume de rău, dacă relevăm și salutăm cu bucurie, — pentru importanța ei chiar la acest loc, — ideia pâr. Dr. Ioan Bălan, protopopul unit al Bucureștilor, referitoare la înființarea unui institut oriental la Roma.

Numărul ultim (4—1914) al „Revistei Catolice“ din București, aduce, sub titlul din fruntea acestor șire: „institutul oriental la Roma“, frumoasa lucrare a pâr. Bălan, menită a fi citită la congresul pentru unirea bisericilor, ce eră să se țină anul trecut în luna August la Velehrad, dar care din pricina războiului nu s'a putut ține. Într'ânsa se insistă cu multă căldură și cu un real simț al adevăratelor interese ale bisericilor noastre răsăritene, pentru înființarea cât mai urgentă a unui institut oriental în centrul creștinătății, la Roma, care este și cel mai bogat izvor pentru știința și arta bisericească. În acest institut pâr. Bălan contemplează un fel de academie: orientală superioară, care, cam în felul institutului biblic din Roma, să faciliteze aprofundarea studiilor de istoria, dreptul canonic și liturgica bisericilor orientale. Chestiunile aceste, studiate de preoții cei mai buni ai singuraticelor biserici orientale, în cadrele largi pe care le poate îmbrăa o organizație centrală

din Roma, vor putea fi un adevărat ferment pentru o nouă viață din sinul acestora și un chiag, care va putea realiza între ele o altfel de unire decât aceea care există — dacă se poate zice asta — azi între ele. Iar întărite și înviorate, sub acest dublu respect, bisericile orientale unite, se vor putea încinge la împlinirea misiunii lor mărețe cu alte șanse de izbândă decât cele de astăzi. Pentru aceste motive, pâr. Bălan crede că institutul contemplant este necesar și că amânarea înființării lui este un păcat împotriva rostului adevărat al bisericilor noastre răsăritene.

Pâr. Bălan arată apoi în amănunte cum crede dsa, că ar trebui organizat acest institut și că de unde s'ar putea alimenta și susține. Sunt chestiuni particulare aceste, asupra cărora nu insistăm acum mai pe larg, fiindcă ele vor fi actuale numai atunci, când ideea înființării institutului își va fi făcut deja calea de lămurire și de orientare a factorilor competenți, o cale pe care o dorim să fie a celui mai desăvârșit triumf. Putem aminti însă de pe acum, că fie în forma și cu ajutorul mijloacelor contemplate de pâr. Bălan, fie în altă formă și cu alte mijloace, institutul oriental din Roma se va putea face așa fel, încât scopul să și-l ajungă. Iar când necesitatea lui va fi recunoscută de toți cei competenți, ori cel puțin de o bună majoritate a lor, institutul se va și face fără amânare.

Aderarea noastră la ideea pâr. Bălan o dăm prin aceste șire, în cari nici un fiu adevărat al bisericii noastre nu credem să poată găsi ceva ce nu ar putea să iscălească. Și asta cu atât mai vârtos, că în cadrele academiei orientale din Roma biserica română unită ar avea, pentru că ar trebui să aibă, locul de onoare, pe care i-l împrumută numărul prevalent al credincioșilor, pe cari i-ar reprezintă acolo. Așa că și sub respectul românității, care ne este atât de scumpă, realizarea ideii pâr. Bălan e cât se poate mai de dorit.

Dacă regretăm ceva în toată afacerea, este că congresul din Velehrad nu a putut să se țină, pentru că, discutându-se acolo în merit, azi chestiunea institutului oriental din Roma, după credința noastră, nu ar mai fi o problemă a unui viitor nu tocmai apropiat. Să sperăm însă, că ea își va găsi calea de triumf și în altă formă.

Dr. ALEXANDRU RUSU.

Răsboiul și credința.

— Reflexii actuale. —

Spectrul înfricoșat al războiului amenință, ca un monstru uriaș, patria, avutul și viața popoarelor de astăzi. În fața lui sufletul tresare și trupul se cutremură din toate închieturile, în cercurile lui de lut. Niciodată nu s'a simțit omul mai mic — și niciodată nu s'a smuls cu mai mare violență masca minciunii depe fața vieții, ca în zilele aceste de groază și oroare. Ghiața inimilor s'a topit ca de puterea unor flacări mistuitoare, și izvoarele ochilor s'au desfundat; genunchi, cari nu au știut să trâmure mai înainte, azi se pleacă instinctiv, brațe, cari mai înainte nu au știut să facă semnul crucii, azi instinctiv se împreună în semn de rugăciune.

Privit din punct de vedere materialist, războiul de azi e un flagel cumplit pe spatele popoarelor, cari se privesc față în față cu ochii sângeroși; iar din punct de vedere spiritual, e un cap de Gorgonă îngrozitoare. Și în amândouă formele bântue cu o furie, pe care condeiul nu va fi în stare s'o descrie niciodată, și mintea nu va fi capabilă să-i cuprindă porțiile. Nu știm cum și când se va sfârși, dar e sigur, că odată se va sfârși. Urmările, la toată întâmplarea, vor fi fustele într'o cantitate neînchipuită. Războiul de azi va avea însă și unele urmări bune. Între altele o purificare sufletească va trebui să se reverse dintr'un colț al Europei la altul. Se vor porni regenerări pe toate terenele, și nu va putea rămânea din program nici *credința*, care în timpul din urmă a fost atât de huiduită și desprețuită prin un indiferentism, indolență și materialism revoltător.

Istoria ne servește mărturie vorbind despre stări, oameni și fapte după cataclisme și dezastre, ca cel din zilele noastre.

Așa a fost, bunăoară, în biserică după viforul stârnit de protentantism; așa, în viața statelor, după ce a trecut cutare furtună furioasă purtată de orcanul oardelor barbare, de Turci, Tataři și revoluții... După uriașa sguđuire de astăzi, care face să se cutremure din temelii tot ce au zidit și ce au pus la olaltă mâinile și mințile omenesți de veacuri, — imposibil să nu urmeze o renaștere și în lumea sufletească. O pretinde însuș sufletul, care strigă după o apă răcoritoare, istovit de

hărțuелile cu atâta și atâta dușmani ai zilelor noastre. Deosebit ne întăresc în speranța aceasta glasuri și semne provenite din partea unor oameni, cari până ieri-alaltăieri au fost cei mai periculoși aderenți al tuturor curentelor contrare bisericii și credinții. Așa răsfățatul scriitor ateu de gust parisian, *Lavedan*, sub impresia extraordinarelor evenimente, isbucnește în următoarele accente și mărturisiri, pe cari le citim reproduse într'o revistă:

„Am desprețuit credința și am crezut, că sum înțelept. Dar acum mai nou răsul nu mi-a venit dela inimă, pentrucă am văzut Franța cum suferе, plânge și sângerează. Am stat la răspântia drumurilor și am văzut soldații noștri plecând pe câmpul de rășboiu.

Mergeau voioși la moarte. Și i-am întrebat: ce vă face pe voi așa de liniștiți? Iar ei au început să se roage: ‚Cred într'unul Dumnezeu...‘ Am văzut jertfele poporului nostru și am văzut, că le supoartă rugându-se.

Atunci m'am deșteptat și am ajuns la convingerea, că totuș e o mângăere nespusă a cunoaște o patrie eternă atunci, când patria pământeană ți-o vezi incendiată de toate părțile. Dar cunoștința aceasta e o știință: știința copiilor. Eu însă nu mai sum copil. Acesta e năcazul meu și aceasta face să-mi fie sufletul rece și gol.

O națiune, care nu crede, că suferința pământească va deveni fericire cerească, trebuie să despereze. Cine poate spera și fără credință, când toate se clatină din temelii? Munca zilnică nu-i chin, binele nu-i nebunie, dacă omul nu are credință?

Stau pe țărmul râurilor sângeroase ale Franței, văd apele sfinte ale lacrimilor. Desperez. Dar femeia bătrână din Bretagne, a cărei feciori au căzut pe câmpul de luptă, a cărei ochi sunt roșii de plâns, se roagă cu credință: ‚Născătoare de Dumnezeu...‘ Cât mă rușinez de mine însumi în fața acestei femei bătrâne. Cât de cumplit ard rănile unui popor, rănile pe cari nu cade un picur din sfântul sânge al Aceluia, a cărui nume nu-mi este permis să-l exprim, pentrucă nu-s vrednic. Ce va fi de Franța, când copiii ei, femeile ei, bărbații ei, nu se vor mai ști rugă?

Artileria *încrăderii* în Dumnezeu va învinge în războiul acesta. Trecutul Franței e mare. Franța a fost credincioasă. Franța în prezent e chin și suferință. Aceasta o simțeste Franța aceea, care nu a știut crede. Oare mai bun îi va fi viitorul? Totul e în mâinile lui Dumnezeu! Grămezi enorme de cadavre acoper câmpul de luptă. Cât de greu este a fi ateu în cimitirul acesta național. Nu pot fi, nu pot fi. M'am amăgit și v'am amăgit și pe voi cari mi-ați citit operele și mi-ați cântat cântecele. A fost o rătăcire, un vis urât. Acum văd moartea și strig după vieță. Mâni sălbătăcite aduc moarte cu armele. Mâni împreunate spre rugăciune imploară vieță. Franță reîn- toarce-te la credința celor mai frumoase zile ale tale. A părăsi pe Dumnezeu înseamnă a te zdrobi, a te nimici. Nu știu voiui mai trăi mâne. Dar trebuie să aduc la cunoștința tuturor ami- cilor, că: „Lavedan nu cutează să moară ca ateu!“ Nu mă chinue frica de iad, ci gândul, că este Dumnezeu și e așa departe de nime. Bucură-te suflete al meu, că ai ajuns ora, când poți roști căzând în gënunchi: „Cred într'unul Dumnezeu...“ Acest cuvânt e cântecul de dimineață al omenimii. Unde el nu e cu- noscut, acolo va fi noapte eternă“.

Limba acestor mărturisiri vorbește mai mult decât cumi- ntenia atâtor și atâtor opuri voluminoase. Câte inimi rătăcite și amăgite de cântecul fals al vieții, scuturându-și smălțul otră- vitor și înțelegând, ca într'o lumină orbitoare, adevăratul preț al vieții, — nu vor începe să bată în forma aceasta!?

Provedința divină toate le îndreaptă cu înțelepciune. Și noi, din usturimea acestui biciu de foc, care șerpuește peste frunțile noastre, trebuie să cetim ora marilor surpări și pre- faceri în măruntaele omenimii. Toate veacurile trecute și-au avut misiunea lor specială. Veacului nostru, după sbuciumările națiunilor lacome de-o libertate prea largă pe toate terenele, par'că nu i-a rămas misiune mai frumoasă decât cultivarea mo- raliității. Trebuie să se primenească simțul moral atât de ne- gligat în vremurile din urmă. La aceasta însă se recere, în mod necesar, cultivarea izvorului din care se adapă simțul moral: *credința*.

TEODOR MURĂȘANU.

Stabilirea limbei liturgice românești.

(I).

— Mitropolitul Antim Ivireanul. —

Țările românești au avut parte de o mulțime de clerici străini, cari cei mai mulți au purtat grije de interesele lor particulare, ori de interesele bisericilor respective ale neamului lor de acasă, pentru cari țările românești erau patroni cât mai darnici. Sângele apă nu se face, și venind străinii în țara românească, adoptând chiar limba și patria română, de „patrida“ lor nu și-au uitat, ci au tipărit cărți pentru ai lor cu bani românești, au strâns milă și au făcut de s'au închinat mănăstiri locurilor lor de acasă, scoțând astfel din țară milioane și milioane, iar poporul băstinaș a trebuit să rămână „rumân“, cam acelaș lucru ca și iobagul ardelean.

Printre atâția clerici străini, cari au ajuns la înalte demnități în biserica românească, fost-au și oameni vrednici, cari au făcut foarte mult bine întregului nostru neam, pe care îl socotiau de neamul lor, chiar dacă nu-și uitau de cel de acasă. Așa a fost Dosofteiu, mitropolitul Moldovei, și decât el în măsură și mai mare Antim, mitropolitul Ungro-Vlahiei. Dosofteiu are meritul de a fi introdus limba românească în sfintele slujbe ¹⁾, dar limba lui românească e foarte slabă, e mai mult o stâlcire a limbii noastre după calapod grecesc. Cu totul alta e limba cărților de liturghie tipărite de Antim Ivireanul, o limbă firească, potrivită cu graiul poporului. Antim introduce în sfintele cărți limba poporului român, graiul lui de jos, și dela el icau apoi toți editorii învățătură, încât Antim se poate numi cu tot dreptul: ctitorul limbii noastre liturgice.

Antim, care ține totdeauna să adaugă la numele său și pe cel al patriei originare, Ivireanul, e un Gheorghian din Caucaz, om foarte deștept și peste măsură de harnic. Exilat din patria lui, Andreiu, cum îi eră numele în lume, ajunge la Constantinopol, unde are ocaziune să cunoască bine limba grecească, apoi vine, mai întâiu ca tipograf, în această privință meșter rar de tot, la București; cu timpul se face călugăr, luând numele de Antim, ajunge pentru puțin timp episcop la Râmnic, de unde e chemat în scaunul de mitropolit la București, din care e scos ca un păcătos, acest om, ca și care puțini au făcut

¹⁾ Vezi »Cultura Creștină« anul III (1913) p. 548 și urm..

așa de mult bine. Patriarhia din Constantinopol găsiă tot felul de canoane, după dorința celor puternici, și astfel a putut să fie scos din scaunul de mitropolit acest „străin“, mai bun decât atâția Români, pentru puncte de acuză ca acestea: „urgisit de Dumnezeu, rău, revoluționar, conspirator contra Porții și a Domnului, vrăjitor, criminal“ și altele, să fie redus la statul laical și să fie silit a purtă iarăș numele din botez, Andrei¹⁾.

Când a venit Antim în scaunul de mitropolit, în mitropolia lui se slujia în limba slavonă. Inaintașul lui la București a fost Teodosie, care poruncește mitropolitului român din Ardeal, ca toată liturghia, împreună cu celelalte slujbe — liturghia nu înseamnă numai jertfa cu slujba legată de aducerea ei —, să o facă neapărat slavonește, ori grecește, „iar nu rumâniăște“²⁾. Limba slavonă eră în bisericile mitropoliei de București chiar și la devoțiunile private, căci în Didahiile sale are Antim o „începătură și învățătură pentru ispovedanie“, pe care astfel o începe: „Pre cel ce va vrea să se ispoveduiască, să-l aducă să stea înaintea icoanei Domnului nostru Iisus Hristos, și să înceapă duhovnicul carele va fi: Blagoslov. bog. naș. sfetii bje: gospodi pomilui 12. Priidete poclonimsia. După acéia: Pomilui bje: să-l zică cel ce va vrea să se ispoveduiască (de va ști carte); iar de nu va ști carte, să-l zică duhovnicul“³⁾. Cu toate că și el e încunjurat de arhierii străini, cari când nu mai aveau cu ce trăi, sau când nu mai puteau rămâne în țara lor, alergau în prитоarele țări românești, Antim îndrășnește să tipărească în limba frumoasă a poporului Liturghierul⁴⁾, Octoihul⁵⁾, Molitvenicul⁶⁾ și Ceas-

¹⁾ Vezi biografia lui Antim scrisă de episcopul Melchisedec în »Didahiile ținute în mitropolia din București de Antim Ivireanul, mitropolitul Ungro-Vlahiei«. Publicate de Constantin Erbiceanu. București 1888 p. XXXIII și urm. ²⁾ Iorga, Ist. bis. rom. vol II p. 14. ³⁾ Vezi Didahii p. 239.

⁴⁾ »Dumnezeeștile și sntele lyturghii a celor dintru sfnți părinților noștrii a lui Ioan Zlatoust, a lui Vasilie cel Mare, și a Prejdestenii, acum întâi tipărite... cu toată chieltuiala pré sfnțitului Mitropolit al ungrovlahiei, Kyr Anthim Ivirénul. In sfnta Mitropolie a Târgoviștii, la anul dela Hs 1713. De Gheorghie Radovici.« — Acest Radovici, care e un ajutor al lui Antim, nu se știe, dacă nu a lucrat și el unele cărți scoase sub numele lui Antim.

⁵⁾ »Octoih, acum întâi tălmăcit pre limba rumânescă, spre înțelegeré de obște... cu toată chieltuiala pré sfnțitului Mitropolit al ungrovlahiei Kyr Anthim Ivireanul. In sfnta Mitropolie a Târgoviștii. La anul dela HS. 1712. De Gheorghie Radovici.«

⁶⁾ »*Evzozozovur*, adecă Mltvnic acum a doara typărit, după rânduiala. celui grecesc... cu toată chieltuiala pré sfnțitului Mitropolit al ungrovlahiei, Kyr Anthim Ivirénul. In sfnta Mitropolie a Târgoviștii. La anul dela Hs. 1713.

Iovul¹⁾, toate cărțile, de cari are nevoie biserica pentru a putea săvârși slujba din toate zilele. Ca să arate, că e voie să se facă și în românește sfintele slujbe, publică și el cuvântul lui Dosofteiu de apărare²⁾, că adecă e voie să se liturghisească și în alte limbi, nu numai în cea grecească³⁾. La începutul Octoihului spune tipograful, că de aceea s'a tipărit în românește această carte: „pentru ca să poată și ciata besericească și copiii creștinilor, cari se nevoiesc la învățatura sfintei scripturi... să o citească nu numai în școli și în casele sale, ce și în sfintele besereci“⁴⁾. Aceste vorbe, puse în prefața unei cărți aprobate de mitropolitul, nu sunt numai un îndemn, ci și o aprobare a cărții de întrebuițat la sfintele slujbe. Mare îndrăzneală din partea lui Antim, a acestui străin, care primește dela înaintașul său, român de viță veche, ca moștenire „limba cea obișnuită a să ceti prin besericele rumânești, sloveniasca“⁵⁾.

Limba întrebuițată de Antim în cărțile de liturghie românești e limba poporului, așa cum o vorbește poporul. Știind bine această limbă, și cunoscând de asemenea foarte bine limba greacă, nu i-a fost greu să redea într'o limbă netedă textele grecești ale sfintelor slujbe, la cari ținea foarte mult, ca să le înțeleagă poporul. Nu avem în aceste zile grele o limbă literară românească, pentru că oamenii cărturari ai noștrii, strănși din toate părțile, ciripiau pe greceie. Antim știe bine grecește, dar pentru aceea nu se lasă influențat de această limbă, așa cum s'a lăsat Dosofteiu⁶⁾, ci scrie în o limbă curată românească, având un stil sigur și limpede⁷⁾. Limba lui e în tot locul limba poporului, cu foarte puține excepțiuni, din cari

De Gheorghie Radovici«. — Se vorbește aici de o a doua ediție a acestei cărți, pentru că »prin ostenela și toată chiełtuiala iubitorului de Dmnezeu Kyr Anthim Ivireñul, Epscopul Râmnicului« mai apăru o carte la fel în anul Domnului 1706, care însă nu publică românește decât învățăturile, nu și rugăciunile. (Vezi Iorga, Ist. bis. rom. vol. II. p. 101).

¹⁾ »Ciasoslov acum întâi tălmăcit în limba rumânească... de pré sfnțitul Mitropolit al ungrovlahici, Kyr Anthim Ivireñul, cu a căruia chiełtuială sau typărit în sfnța Mitropolie din scaunul Târgoviștii la anul 7223 (1715) de Gheorghie Radovici.«

²⁾ Vezi »Cultura Creștină« a. III (1913) p. 550.

³⁾ Vezi fața a treia a predosloviei din Molitvenic.

⁴⁾ Vezi Bibliografia rom. veche Tom. I. p. 486.

⁵⁾ Vezi N. Iorga, Istoria bis. rom. Vol. II. p. 6 și urm.

⁶⁾ Vezi »Cultura Creștină« a. III. (1913) p. 553 și urm.

⁷⁾ Iorga. Ist. lit. rom. sec. XVIII p. 12.

unele mai rămân trecute fără băgare de seamă din slavonă, cum sunt: „premudrost prosti“¹⁾ în loc de „înțelepciune, drepti“ și „teplota“ în loc de „apă caldă“ sau „căldură“²⁾, altele iarăș, cari lipsesc în limba poporului, le formează el după firea limbii, ori le întrebunțează cele ce erau deja formate în cărțile bisericești de până aci. Pe vremea lui Antim poporul românesc se oprise la un anumit punct în ce privește primirea influențelor străine în graiul lui, de aceea despre limba lui Antim se poate spune, că e o „limbă comună aproape tuturor Românilor“³⁾. Tocmai pentru că această limbă sfântă e înțeleasă de toți Românii, ea va servi de bază la toate cărțile noastre liturgice, și astfel se poate numi Antim creator al limbii noastre bisericești⁴⁾.

Cărțile liturgice traduse de mitropolitul Antim pe românește merită cinstea, ce li s'a dat, ca adecă ele să fie și astăzi model pentru toate edițiile, căci așa frumos ca el nu a tradus nimeni mai înainte, iar cei de după el puțin au avut să îndrepteze. Aducem câteva pilde din fiecare carte liturgică a lui Antim, ca să se văză, ce bine a lucrat, acest străin, pentru poporul românesc, și să se poată face comparație între el și cei de mai târziu, cari au închis înțelesul cărților sfinte pentru popor. Liturghierul se poate pune ca o podoabă a sfintei slujbe. Cât de frumos glăsuște cântarea bisericească pe strunele vrednicului mitropolit: „Carii pe Heruvimi cu taină închipuim, și ceii de viață făcătoare Troițe întreit sfntă cântare aducem, toată grija lumescă să o lepădăm: ca pre-înpăratul tuturor priimind, pre cel nevăzut încunjurat de cétele îngerești, Alliluia, Alliluia, Alliluia“⁵⁾. Crezul e tocmai așa cum îl spunem astăzi, atâta doar se deosebește, că are „iase“ în loc de „purcede“, vorba dintâiu fiind la⁶⁾ orice caz mai bine înțeleasă de popor; în loc de „mărit“ are „slăvit“, cu toate ca și cu vorba din urmă ne întâlnim foarte adeseori; „sobornicescă“ a fost înlocuită de noi uniții și de unii neuniți cu „catolicească“ ori: „catolică“, în colo toată rugăciunea o spunem și astăzi cum a făcut-o Antim⁶⁾. Foarte bine,

1) Liturghier p. 71. 2) Op. cit. p. 108.

3) Iorga, Ist. lit. rom. sec. XVIII. Tom. I. p. 438.

4) Vezi N. Dobrescu, Antim Ivireanul (Nr. 20 din biblioteca soc. Steaua), București 1910 p. 64.

5) Liturghier p. 83. 6) Vezi cartea cit. p. 90 și urm.

adecă la înțelesul poporului, e tradusă cântarea în cinstea Maicii Domnului: „Cadesă să te fericim cu adevărat ca pe o Născătoare de Dumnezeu, pururé fericită și prênevinovată Maica Dmnezeului nostru: Căia ce ești mai cinstită de cât Heruvimii, și mai slăvită fără asămănare de cât serafimii care fără stricăciune pre Dmnezeu cuvântul ai născut, pe tine cé după adevăr născătoare de Dmnezeu te mărim“¹⁾ Foarte românește sunt redade cuvintele consacării: „Luați mâncăți acesta este trupul meu, care se frânge pentru voi, spre ertare păcatelor. Beți dintru acesta toți, acesta este sângele meu al legii cei noao, care pentru voi și pentru mulți se varsă, spre ertare păcatelor“²⁾. Tot așa e de bine tradusă pomenirea ce se face după consacrație: „Intâi pomenéște Dmne, pre Arhiepscopul nostru (Cutarele), pe care îl dăruiaște sfntelor tale beséreci, în pace întreg, cinstit, sănătos întru zile îndelungate, drept îndreptând cuvântul adevărului tău“³⁾; în schimb e rău tradus răspunsul la această rugăciune: „și *pentru* toți și *pentru* toate“, care în liturghiile dela Blaj nici după două sute de ani nu s'a mai îndreptat, pe când cele din țară au bine: „*pe* toți și *pe* toate“ (pomenéște-i Doamne).

Dacă răsfoim Molitvenicul lui Antim, putem să constatăm acelaș lucru, că adecă el a stabilit și aici textul cântărilor și al rugăciunilor, și dela el au copiat toți cei ce au edat după această carte, apreciind astfel munca mitropolitului Antim, a făcut să fie înțelese slujbele atât de frumoase și pline vătătură din aceasta carte. Pe pagina întâie a acestui riu citim rugăciunile: „Sfnte Dmnezeule, sfnte tare, de moarte, miluiaște-ne pre noi. Pré sfnta Troiță pre noi: Dmne curățește păcatele noastre: stăpâne de legile noastre: sfnte cercetéză și vindecă noastre, pentru numele tău“. Un singur cunepuțințele nu mai târziu: „troiță“, fiind înlocuit cu „treime“, vânt e schimbat și fiind foarte potrivit pentru a exprima cuvântul din urm. oane în unime. Nu va socoti nimeni de ceptul de trei pers. cetește în cărțile mai noi dela Blaj, schimbare cece se a loc de „miluiaște-ne pre noi“, căci „îndură-te spre noi“ în să aservească rugăciunea cutărei tenaceastă inovațiune tinde „îndură-te“ e tocmai așa de înțeles dințe limbistice, și acest

cit. p. 93 și urm.

¹⁾ Liturghier 97. ²⁾ *Lucrarea*

³⁾ Op. cit. p. 98.

de popor ca și vechiul „pomului“, ori poate mai puțin, așa încât nu ar mai fi fost nevoie să se mai traducă pe românește aceste cărți sfinte, dacă ele trebuie să cuprindă astfel de imposibilități. Slujba botezului e cu aceleași vorbe, ca și cea de astăzi. Cu câtă evlavie au ascultat Românii aceste slujbe întâia oară, când au înțeles pe deplin tot ce spunea preotul așa de frumos: „Dmne Dmnezeul nostru, ție ne rugăm, și pre tine te chiamăm: să se însemneze crucia unuia născut Fiiului tău în inima și gândurile lui, ca să fugă dela deșertăciune lumii, și de toată vicleană amăgire vrășmașului“¹⁾. Afurisenia diavolului se face cu următoarele vorbe: „Ciartă-te Dmnu diavole cea ce au venit în lume și s'au sălășluit între oameni, ca să surpe tirăniia ta, și pre oameni săi izbăvească: cea ce pre lemn puterile cele protivnice au biruit: Soarele întunecând și pământul clătinându-se, mormânturile deschizându-se și trupurile sfinților sculându-se“²⁾. Ca și celelalte rugăciuni dela aceasta slujbă, și formula dela botez și dela mir e aceeași ca și cele de astăzi. Ca să nu fie prea multe exemple, ori cât de frumoasă ar fi limba acestei cărți, mai aducem din Molitvenic numai două cântări dela cununie: „Isaie dăntuiaște, Fecioara au avut în pânțele, și au născut Fiiu pre Emmanuil, pre Dmnezeu și omul: răsăritul e numele lui, pre carele mărindul, pre Fecioara o ferim“. „Mărire ție Hristoase Dmnezeule, lauda apostolilor, și bucuria Mcnicilor, a căroră propovăduire iaste Troița cé de o ființă“³⁾.

Cităm ceva și din Ceaslov, ca să se vadă, cât de bine a lucrat Antim și cât de puțin a fost de îndreptat după el. Citatela *nu* sunt alese nici aici, nici mai sus, ci din atâtea texte, toate găsite la fel cu cele de azi, se aduc câteva mai bine cunoscute. Cântarea ce urmează la Miezuopter după Crez e fixată cu o mică greșală de gen, care se întâlnește și airea, pentru toate timpurile: „Iată Mirele vine în miezul nopții, și fericită e sluga, pre carele (!) va afla priveghind: iar nevrednic e iarăși, pre carele va afla lenindu-se. Vezi dar sufletul meu, cu somnul să nu te îngreioezi, ca să nu te dai morții, și afară de împărăție să te încui ci te deșteptă strigând sfnt, sfnt ești Dmnezeule: Pentru Născătoare de Dmnezeu miluiaștene pre noi“⁴⁾. Rugăciunea următoare dela

¹⁾ Molitvenic p. 6.

²⁾ Op. cit. p. 23. ³⁾ Op. cit. p. 75. ⁴⁾ Ceaslov p. 18.

vecernie a rămas neschimbată și azi: „Lumină lină, a sfinței măririi, a Tatălui ceresc, celui fără de moarte, a sntului fericitului, Ise Hse: viind la apusul soarelui, văzând lumina cé de séra, lăudăm pre Tatăl, pre Fiiul, și pre sntul Duh Dmnezeu: vrednic ești în toată vrémia a fi lăudat de glasuri cuvioase, fiul lui Dmnezeu, cel ce dai viață, pentru aciasta lumia te mărește“¹⁾. Câtă învățătură vor fi luat oamenii, când au auzit cântându-se o veste bună ca aceasta: „Astăzi iaste începătura mântuirii noastre, și arătaré tainii ceii din veac: Fiiul lui Dmnezeu fiu Fecioarei se face, și Gavriil darul binel vestește. Pentru aciasta și noi împreună cu dânsul Născătoarei de Dmnezeu săi strigăm: Bucură-te cé plină de dar Dmnel e cu tine“²⁾.

Aproape toate aceste cărți liturgice le tradusese pe românește mai înainte mitropolitul Dosofteiu, dar traducerea lui e așa de neromânească încât te doare urechea citindu-o³⁾. Punând față în față ceva din scrierile lui Dosofteiu și ale lui Antim, ne vom putea convinge ușor despre superioritatea celui din urmă. Luăm ceva din liturghie îndată dela început.

Dosofteiu

Blsvitâi împărăția tatălui
și a fiului și a svntului dh,
acum și pururé șim vécii de
véci amin.

Cu pace Dmnelui să ne rugăm.
Poporul, Dmne miluiaște,

Pentraciia de sus pace și
spseniia sufletelor noastre, D.
s. n. r.

Pentru paciia a toată lumia.
bună staria, svntelor lui
Dmzâu besiarici, și a tuturor
uniciune, D. s. n. r.

Pentru svnta casa aciasta și
carii cu credință, și cu bună

Antim

Blgsvită e împărăția Ta-
tălui, și a Fiului și a sntului
dh, acum și pururé, și în
vécii vérilor, Amin.

Cu pace Dmnelui să ne
rugăm.

Pentru pacé a toată lumé
și pentru bună staré sntelor
lui Dmnezeu beséreci și pen-
tru unire tuturor, D. s. n. r.

Pentru snta beséreca acia-
sta, și pentru aceia ce cu
credință, și cu bună cucer-
nicie, și cu frica lui Dmnezeu
întră întrânsa, D. s. n. r.

¹⁾ Ceaslov p. 147. ²⁾ Op. cit. p. 303.

³⁾ Vezi »Cultura Creștină« anul III p. 553 și urm.

veghiare și cu frica lui Dmnzău
întră întru dânsa, D. s. n. r.

Pentru arhiepiscopul nostru,
imia, cistita preuțame, în Hs
diaconime a tot clirul și po-
porul, D. s. n. r.

Pentru prébun credincios,
și iubitor în Hs Dmnl nostru
ioan, imia voevoda, și a lui
cinstită doamnă imia: Pentru
toată polata, și curtia lui, D.
s. n. r.

Pentru să-l ajutoreze și să
pliaze supt picioarele lui pre
tot pizmașul și luptătoriul D.
s. n. r.

Că țâ să cuvine toată slava
cinstia și închinăciuné tatălui
și fiului și svntului dh acmu
și pururé și în véci de veci
amin.

(Foaia 1—3 din Liturghier.)

Pentru Arhiepiscopul no-
stru (cutarele), și pentru cin-
stita preoție, și întru Hs dia-
conie, pentru tot clirosul, și
norodul, D. s. n. r.

Pentru credinciosul și iu-
bitoriul de Hs Dmnl nostru
(cutarele) și pentru toată
curté și ostașii lui, D. s. n. r.

Pentru ca să-i ajute săi
supue supt picioarele lui pre
tot vrăjmașul, și înpotrivnicul,
D. s. n. r.

Că ție să cuvine toată
măriré, cinsté, și închinăciuné
Tatălui, și Fiului, și sftului
Dh, acum și pururé, și în
vécii vécilor, Strana Amin.

(Liturghier p. 66—68.)

Treizeci și ceva de ani desparte aceste două cărți, dar
limba lor e cât se poate de deosebită, nu pentru că s'ar fi
schimbat în acest interval așa de mult limba românească, ci
pentru că mitropolitul Dosofteiu nu cunoștea destul de bine
această limbă. Cartea aceasta, Liturghierul ca și celelalte pu-
blicații liturgice ale lui Antim, e superioară cărților bisericesti
ale silitorului său coleg moldovean și prin faptul, că regulile
slujbei, rubricile, le are tipărite separat cu culoare roșie, apoi
așa e împărțită toată cartea, încât se vede limpede, care e
partea preotului, care a diaconului și care a stranei. La Do-
softeiu e o încurcătură, lipsă de punctuație, cari fac cartea
foarte grea de întrebuițat.

Citind cu băgare de seamă cărțile liturgice ale lui Antim
Ivireanul, te fură gândul și te duce în vremile marilor apostoli
dela începutul bisericii, cari așa de necesară socotesc pentru
poporul credincios toată învățătura lui Hristos, încât nu vreau
să-i scape nimic din această comoră. De aceea ei, și Antim

al nostru, se coboară cât se poate mai jos la mintea țaranului, ca să înțeleagă cu toți și să iubească legea lui Dumnezeu, Bietul ce Dosofteiu nu a știut românește, și el nu ar fi scris așa dacă ne cunoștea limba. Am avut pe alt străin care ne-a cunoscut-o, și-a ridicat limba poporului românesc la cea mai mare cinste, ce există în lume: limbă liturgică. Limba lui Antim e a poporului român, nu a mahalagiilor ori a nu știu ce amestecături, e limba, ce o vorbește și azi întreg poporul românesc. Antim ar fi putut să introducă în aceste cărți sfinte și cuvinte învățate, grecisme și alte vorbe neînțelese de popor, dar ca om cu foarte bună judecată a crezut, că făcând o astfel de nesocotință ar însemna să tai creanga de sub picioarele tale, să nu mai aibă nici un rost traducerea, care în acest caz nu ar mai fi tălmăcire.

Antim era într'adevăr un preot mare. Patriarhii din Constantinopol, obiceiul Orientului, scoși fiind și ei foarte ușor din slujbă, fac acelaș lucru, foarte ușor și în grabă la cererea celor puternici, cu cei de sub ascultarea lor. Astfel a putut fi dat din scaun și acest mitropolit. Dar el era un mare ierarh al bisericii române, și tocmai lui nu i-se poate imputa faptul, că era străin de origină, căci de aceștia a săturat și satură Românu destui. Lui trebuia să i-se socotească această împrejurare de cinste, căci străin fiind a făcut așa de mult bine neamului nostru. El ținea să facă din Români buni creștini, și pentru acest scop, a împărțit toată averea lui materială și spirituală.

Un astfel de om merită să fie înșirat alături de marii scriitori de cântări bisericesti, cari, în biserica noastră, sunt și mari apostoli.

Dr. IOAN BĂLAN.

Constituirea tribunalului matrimonial.

În judecarea proceselor matrimoniale este de mare importanță ceea ce se propune din partea canoanelor despre constituirea tribunalului matrimonial. Chestiunea aceasta nu este adecă o chestiune curat teoretică de vreme ce ea are, după cum se va vedea, o deosebită importanță pentru practica procedurii. Și mai ales aceasta.

Ca substrat al cercetărilor noastre punem și de astădată¹⁾ instrucțiunea sacrului Oficiu din 20 Iunie 1883. Dupăce însă textul ei latinesc nu știm să fie tipărit undeva în traducere românească, am crezut că e bine, să lăsăm să urmeze înainte de toate traducerea părților ei, cari ne privesc acum (Titlul II). Iată-le:

„4. Primită astfel acuza, (în felicul cum s'a zis în Titlul I. despre acuzarea căsătoriei²⁾, slujba de moderator al actelor (moderator actorum este judele investigator; în provincia noastră îi zicem comisar investigator) ori o va lua însuși Episcopul ori va delega pentru aceea pe Vicarul său general, ori pe alt bărbat bun și expert din cler. Asemenea va designa pe alt bărbat, care având se poarte slujba de actuar, să deducă în scris orice se ține de cauză, și în special să pună pe hârtie întrebările, ce au să se pună celor, cari vor fi examinați, și răspunsurile lor.

5. Afară de aceea însuși Ordinariul (este persoana, care deprinde jurisdicțiunea ordinară în dieceză) este strict obligat, să constituie un bărbat din cler, pe cât numai este cu putință învățat în știința dreptului și cu vieața bună, care se poarte slujba de defensor al căsătoriei. Ordinariul totdeauna va avea drept să-l suspende ori să-l delătore pe acela (pe defensor), dacă va fi cauză justă și să pună pe altul în locul lui împodobit cu acele calități.

6. Constituirile și delegările amintite mai sus să se facă în scris din partea Ordinariului, și documentele autentice despre acelea (despre constituirii și delegări), să se afe în acte, ori cel puțin să se amintească în acte.

7. De moderatorul actelor se ține să convoace tribunalul (adecă comisarul investigator chiamă pe defensor și pe actuar), să citeze pe litiganți, și pe martori, ca să se prezinte la locul de judecată; să deie termeni, cari amână lucrul, de câte ori vor fi ceruți terminii în mod raționabil din partea acelor, cari sunt îndreptățiți; să edeie decrete și ordinațiuni pentru compilarea adevărată și confirmă regulilor de drept a actelor. Lucrurile acestea toate trebuie să se deducă în scris, și să se constate în acte.

8. Defensorul căsătoriei, înainte de a-și primi slujba încredințată lui, va depune jurământ înaintea comisarului, punând mâna pe sfânta Evanghelie, că își va împlini oficiul cu diligență și fără a se lăsa să fie corupt, promițând că va aduce înainte cu graiul și în scris toate acelea, ce va judecă că contribuie la

¹⁾ Cfr. și Nr. 11 — 1914 al acestei reviste.

²⁾ Paranteza este a subscrisului, atât în locul acesta, cât și în cele alalte locuri în corpul textului Titlului II.

susținerea validității căsătoriei. Acest defensor al căsătoriei va trebui să fie citat de comisarul investigator la toate actele, ca actele acelea să nu fie nule (fără valoare): celui (defensorului) vor trebui să i-se comunice actele procesului, deși încă nepublicat, totdeauna și cu ori-ce ocaziune, și vor trebui să i-se deie termeni noi, la cererea lui, ca se compună scriptele și să le prezinte comisarului.

9. Iară dacă pentru împrejurările speciale defensorul căsătoriei nu ar fi de față la toate actele, după terminarea procesului (adecă după culegerea probelor), acele să i-se străpună, ca să-și poată face observările pe cari le va judecă că sunt necesare pentru apărarea validității căsătoriei; dacă defensorul va propune să se facă alte acte, acestea negreșit vor trebui să se facă; dacă din cele îndeplinite va afla, că sunt alte persoane apte și potrivite ca să mărturisească, încă neexamineate, pe acestea le va propune ca să fie ascultate“.

La acest text al Titlului al II îmi fac următoarele observări, și anume:

1. Tribunal va să zică scaun de judecată. In Titlul de față termenul de tribunal și conceptul corăspunzător lui se ia în înțeles *special*. Și deși tribunal va se zică scaun de judecată în senzul propriu al cuvântului, totuși în cazul de față se dă numele de tribunal la aceea corporațiune morală, care are menirea să pregătească cele de lipsă pentru aducerea judecării.

Tribunalul matrimonial luat în sens general cuprinde în sine corporațiunea aceea morală, carea stă din comisar investigator (moderator actorum), defensorul căsătoriei și din actuar, la care corporațiune noi în provincia noastră metropolitană gr.-cat. română de Alba Iulia și Făgăraș îi zicem: *Comisiune investigătoare*; și corporațiunea aceea morală, carea stă din președinte, defensor, actuar și asesori, care corporațiune desbete cauza matrimonială în ședință și aduce sentință, la care corporațiune noi în provincia noastră îi zicem: *Tribunal matrimonial*. Așa dară, deși titlul II folosește termenul general *de tribunal*, totuși aievea intenționează se vorbească, și vorbește de fapt, despre tribunalul matrimonial luat în sens special, adecă despre comisiunea investigătoare.

2. Intreg Titlul al II. vorbește despre trei lucruri, anume: a) despre constituirea comisiunii investigătoare (constituirea comisarului și a actuarului se cuprinde sub n. 4., iar a defensorului căsătoriei sub n. 5., din Titlul II.); b) Despre modul constituirii acestei comisiuni investigătoare (sub n. 6. Tit II);

c) Despre slujba fiecărei persoane din comisiunea investigătoare (despre a comisarului investigător sub n. 7, despre a defensorului căsătoriei sub n. 8. și 9., iar despre a actuarului sub n. 4. în Tit. II).

Ad a) Se ivește întrebarea, că dator este Ordinariul diecezei să constituie comisiune investigătoare? Se răspunde, că este dator. Față de răspunsul afirmativ dat se ivește numai decât dificultatea următoare: Conc. prov. 1872 în Tit. X. cap. III. statorțește: „Cauzele bisericești civile, criminale și matrimoniale, după data imemorială bazată pe Codicele Bisericii noastre se pot judeca și în forurile protopopești ca foruri delegate de I-a Instanță¹⁾, luându-se afară cauzele protopopilor, cari în I-a Instanță se judecă de Consistoarele respective“. Conciliul din 1872 doară în textul citat nu zice că *trebuie* să se judece, făcă că *se pot* judeca. Dupăce Ordinariul diecezei nu este obligat să aducă sentință în cauzele amintite prin forul delegat, dacă sub a judeca înțelegem aducerea sentinței, — cu atât mai vârtos, trebuie să zicem, pe baza celor statorite de Conciliul citat, că nu e dator să constituie comisiune investigatoare, pentru-că: Qui non tenetur ad id, quod est magis, non tenetur ad id, quod est minus; și investigarea în cauză este ceva mai puțin, decât sentențierea. Așa dară în sensul Conc. prov. 1872 Tit. X. cap. III. Ordinarul diecezei nu este obligat să constituie comisiune investigătoare. Iară dacă sub a judeca nu înțelegem numai aducerea sentinței, ci toate actele judecătorești, și deci și investigarea, atunci lucrul este clar dela sine, că în sensul textului Conciliului citat Ordinarul diecezei nu este obligat să constituie comisiune investigatoare. Aceeași dificultate, se scoate din Conc. prov. 1882. Tit. IV. §. 49: „Episcopul în pertractarea cauzelor matrimoniale, din dieceza sa poate institui Tribunale matrimoniale, cari se consteie din un președinte, și cel puțin patru asesori, și un defensor matrimonial“; și din §. 50. alin. 3: „Dacă Episcopul ar afla conzult să institue for delegat; delegățiunea forului protopopesc se va face, precum se arată în Sinodul I. Tit. X. cap III.“ Așadară și Conciliul al II-lea tot aceeași reflexiune o merită la expresiunile: *poate institui și ar află de conzult să insti-*

¹⁾ Const. Ap. lib. II. cap 42 et 44.

tuie, în cari expresiuni se cuprinde obiecțiunea, care (reflexiune) am făcut-o la vorbele Conciliului I.

Intrebarea și răspunsul de sub punct a) în acest articol precum și obiecțiunea adusă din cele două concilii se clarifică în modul următor:

α) Episcopul este liber, ca de comisar investigator să se pună el însuși în persoană, ori se pună pe altul, ca în locul și în numele lui să împlinească slujba de comisar investigator. Aceasta apare din Titlul de față, n. 4., și din principiul: *Quod quis potest facere per se ipsum, potest facere etiam per alium.*

β) Ori împlinește însuși Episcopul în persoană slujba de comisar investigator, ori altul din încredințarea Episcopului, comisiunea investigatoare fără actuar nu poate funcționa, căci altcum actele nu au valoare juridică. Apare aceasta din Tit. II. n. 4., cu deosebire cu privire la afirmarea noastră, că este de lipsă prezența actuarului; iară, că nu au valoare juridică actele făcute de comisarul investigator fără actuar apare din Instr. S. C. Episcoporum et Regularium edată în 11 Iunie 1880 pentru Curiile episcopoești cu privire la modul de a proceda economia în cauzele disciplinare și criminale ale clericilor, în art. 12: „Compilarea procesului se poate încredința unui bărbat din cler bun și apt, fiind de față actuarul“; în art. 34: „În ziua stabilită se propune cauza înaintea Vicarului general, fiind de față procuratorul, fiscalul, defensorul și actuarul“, și în art. 35: „După părerea fiscală și după deducerile de apărare, se pronunță sentința, dictându-se actuarului partea dispozitivă, amintind expres sancțiunea canonică, în caz de condamnare, aplicată contra acuzatului¹⁾“. — Autori cu trecere mare în lucruri de drept, în chestia prezenței actuarului se pronunță în modul următor: „Prezența și cooperările actuarului este absolute necesară în toate actele judecătorești, sub pedeapsa nulității. Din cauza aceasta prezența și asistența activă a actuarului e pretinsă espres de Instr. din 1880, atât

¹⁾ Este adevărat, că instr. citată este în cauze disciplinare și criminale, și nu în cauze matrimoniale; este adevărat și aceea, că pentru provincia noastră nu formează jus vigens, se ivește dară întrebarea, cum de ne provocăm la ea în cauze matrimoniale? Răspundem: Provocarea se face numai ca la un ce principal, și apoi principiile au caracter universal.

în procesul informativ, cât și în procesul public (art. 12, 34, 35)⁵⁾“.

γ) Ce se ține de prezența defensorului căsătoriei în cauze matrimoniale vinculare este limpede prescrisul legii, că el trebuie să fie de față la toate actele judecătorești în procesul vincular sub „poena nullitatis actorum“. Așa dară este necesar să fie în comisiunea investigatoare și defensorul.

Ad b) Ce primește modul constituirii comisiunii investigatoare textul Tit. II. n. 6 este clar.

Ad c) Relativ la slujba fiecărei persoane din comisiune: despre comisarul investigator vin multe înainte în titlii următori ai Instr. citate iar cele din Tit. II. sunt clare; relativ la defensor observ numai atât că cele din Tit. II n. 9. în provincia noastră nu sunt valabile, după-ce conciliul din 1872 și din 1882 nu statoresc excețiunea aceasta, și apoi conciliile amintite în lucrul de față sunt dispoziție specială față de Instr., care este generală, și *per dispositionem specialem derogatur generali*; cele alalte din Tit. II. n. 8 și 9. nu au lipsă de explicare; în urmă despre slujba actuarului atâta afirm cu Francisco Boriero în locul citat, că: „Este un funcționar public, pe a cărui credință și autoritate ne putem razimă în toate actele Tribunalului ecle-siastic, și în alte lucrări canonice“.

Dr. IOAN SÂMPĂLEANU.

„Tipic bisericesc“.

— Recenziune. —

Conciliul I. al provinciei bisericești gr.-cat. de Alba-Iulia și Făgăraș (Titlul VI, c. V), inculcă „studiarea diligentă și observarea exactă a prescrișelor tipicului: tuturor preoților și cantorilor puși în serviciul divin“ și decide, „că prin bărbați pri-cepători să se compună un op sistematic, în care să se deducă cu precisiune modalitatea împlinirii funcțiunilor sacre, nu numai a celor arhieresti, cuprinse în arhieraticon, și a celor preoțești cuprinse în Liturgier și Euhologiu, ci și a serviciului coral, cuprins în celelalte cărți bisericești“.

⁵⁾ Francisc Boriero, Manuale teorico-pratico per processo canonico criminale e disciplinare. Padova 1909. Parte I. Processo informativo. §. 1. Preliminari, Art. IV Dell' Attuario, p. 44.

Decisiunea aceasta a fost necesară, deoparte fiindcă rubricile din cărțile noastre liturgice în multe locuri sunt neprecise și dau ansă la diverse interpretări și în consecințe la diverse modalități în aplicarea lor practică; iar de altă parte, pentru că în decursul timpului s'au introdus la săvârșirea funcțiunilor sacre și anumite datini, dintre cari unele laudabile, cari însă variază după ținuturi și după dieceze. Anume rânduelile serviciilor dumnezeiești în biserica orientală s'au compus mai toate de călugări și încă în rândul prim pentru exercițiile de pietate ale monahilor. De aici se explică, că ele pe cât sunt de frumoase, dacă se săvârșesc corect, pe atât sunt de lungi și de oșoitoare. Dela mânăstiri aceste rândueli au fost primite și în bisericile, pe cari le cercetau credincioșii de rând, în bisericile parohiale. Răcindu-se zelul credincioșilor și schimbându-se împrejurările în decursul timpului, s'a simțit necesitatea de a se face anumite prescurtări și schimbări în rânduelile cultului divin. Fiindcă schimbările și modificările nu le-a făcut autoritatea bisericească prin dispoziții pozitive, le-a introdus uzul. Dar prin introducerea cu autoritate privată de usanțe și de obiceiuri nouă, nu se conturbă numai uniformitatea, ce ar trebui să domnească la celebrarea cultului divin, ci adeseori se detrage și din maiestatea și puterea edificatoare a ritului nostru. Din aceste motive a fost de dorit, să se compună și să se dea în mâna preoților și a cantorilor bisericești un op de felul celui contemplat din partea conciliului provincial prim.

Spre a împlini această dorință generală și a satisface unei lipse adânc simțite, profesorii Aron Papiu și Ștefan Roșianu dela seminariul teologic din Blaj, în colaborare cu profesorul Dr. Victor Bojor dela seminariul teologic din Gherla au compus și edat opul intitulat „*Tipic bisericesc*“¹⁾, de care ne ocupăm aici.

La compunerea acestui op autorii au consultat nu numai puținele opuri de tipic, apărute până acum în limba română: cum e Tipicul bisericesc dela București din 1851 și 1893, și Tipicul bisericii ortodoxe-orientale publicat la Cernăuți în 1884, ci și alte opuri cari tratează chestiuni referitoare la săvârșirea cultului dumnezeesc. Autorii au merit deosebit, că au

¹⁾ Apărut în Tipografia Seminarială din Blaj, 1914.

cercat cu diligență și au arătat obiceiurile introduse în diversele părți ale provinciei mitropolitane la împlinirea funcțiilor sacre.

În special au fost cu considerare la practica bisericii catedrale din Blaj, care a introdus prescurtări la sf. Liturghie, la Mănecat, la înmormântări și la alte servicii dumnezești. Aceste prescurtări, având consensul tacit al mitropolitului, sunt pe cale de a se generaliza, ceea ce și dorim.

Forma, în care ni-se prezintă Tipicul din chestiune e sistematică, care notă nu o au Tipicoanele anterioare.

Cuprinsul acestui op e următorul: o scurtă „Introducere”, care ne dă „definițiunea tipicului”, ca „cuprinsul regulilor, după cari avem să purcedem la săvârșirea rânduelilor liturgice ale cultului dumnezeesc preste întreg anul”, și indică izvoarele, de cari s'a servit, trecând apoi la împărțirea Tipicului în două părți principale, una generală și alta specială (p. 1—4).

Partea generală cuprinde „ramii cultului dumnezeesc împreună cu principiile, cari sunt a se aplică la diferite cazuri liturgice”. Partea aceasta se subdivide în 6 titli, în cari se tratează pe scurt, dar lămurit despre I. Timpurile liturgice (p. 5—16); II. Cântările liturgice (p. 16—52); III. Cetirile liturgice (p. 64—84); V. Cărțile liturgice sau corale (p. 84—88); VI. Lucrările liturgice, la cari numără tămăierea, închinăciunile, aprinderea luminilor, deschiderea ușilor împărătești și tragerea clopotelor.

Partea specială a Tipicului cuprinde „conducerea amănunțită în împlinirea deosebitelor rândueli de preste an”. Această parte încă se subdivide în tituli, tratând I. Urmarea diferitelor rândueli liturgice, sub cari înțelege cele 7 laude sau ore canonice (p. 99—115); II. Urmarea Liturghiei sf. Ioan Gură-de-aur, considerând și celelalte liturghii ale bisericii grecești (p. 115—162); III. Rândueala sfintelor sacramente (p. 162—177); IV. Rândueala sacramentalelor (p. 178—207)¹⁾; V. Alte specialități ale rânduelilor liturgice, anume tipicul Duminecilor, sărbătorilor și a zilelor comune din anul bisericesc în periodul: A) Octoiului (p. 207—250); B) Triodului (p. 250—281) și C)

¹⁾ Observăm că în Euhologiul grecesc sunt mai multe rândueli liturgice frumoase și potrivite la diverse ocaziuni, cari lipsind în traducerea Euholoagelor românești gr.-cat., autorii Tipicului s'au simțit dispensați a trată despre ele.

Pentecostarului (p. 281—302). Cartea o încheie: Indicele alfabetic al lucrurilor mai însemnate (p. 303—315). La aceste se mai adaugă și „Păscălia“ dela an. 1914—1960 și „unele numiri de servicii dumnezești și cântări liturgice după unii autori“.

În tratarea vastului material, autorii se extind la toate formele cultului, expunând modalitatea, cum au să se execute. În expunerea aceasta de regulă se aduc mai întâiu prescisele tipiconale referitoare la săvârșirea singuraticelor servicii dumnezești, așa dupăcum se află în rubricile cărților liturgice, apoi se dau inviețiuni practice cu privire la executarea lor. După aceea se arată datinele introduse, fie în întreagă biserica, fie numai în cutare ținut, în legătură cu respectivul serviciu dumnezeesc. Mai ales în note se relevează și recomandă datinile pii și laudabile, iar obiceiurile neîntemeiate și abuzurile, ce s'au vârât în o parte ori alta, le reproabă.

Metodul acesta practic de a trata chestiunile tipiconale, ne pune de odată înaintea ochilor și rubricatura scrisă și datinile nescrise; ceea ce ușurează priceperea și studiul tipicului.

* *Stilul* din „Tipic“ e clar și preste tot în o limbă românească corectă.

Forma externă corespunde manualelor de școală, tiparul e curat și cu gust, hârtia e bună.

La opul, lucrat cu multă diligență și cunoștință de lucru, avem de observat următoarele:

1. Ce privește *cuprinsul*, dacă s'a împărțit în o parte generală și alta specială, ar fi trebuit ca în un op sistematic, dacă nu în introducere, la tot cazul în *partea generală* să se trateze: despre decretele sau canoanele liturgice; despre autoritatea îndreptățită a aduce atari decrete, precum și despre valoarea și puterea obligatoare a canoanelor liturgice. Mai încolo trebuia să se precizeze „ramii cultului dumnezeesc“ și să se stabilească acele principii din cari se derivă regulile speciale de observat la săvârșirea funcțiunilor sacre, și cari principii „se aplică la diferite cazuri liturgice“, resolvindu-le. Tot în *partea generală* ar fi avut loc și Tipicul Duminecilor preste tot (§. 41), Tipicul zilelor săptămânale (P. II. §. 64), Tipicul Sâmbetelor (§. 73), și Tipicul pentru întropțirea serbătorilor (§. 73). Asemenea de *partea generală* se țineă și traterea altor chestiuni cu caracter general.

Despre „*rânduelile liturgice*” se putea trata numai în partea specială, căci prin tratarea aceleiaș chestiuni în două ori chiar în trei locuri (spre es. laudele sau orele canonice în §. 47, 48 și 53), fără a fi necesar, cetitorii mai cu greu se orientează în chestiunea respectivă. Așă eră mai potrivit să se trateze la loc corăspunzător în partea specială și materia din partea generală §. 30, 34, 35, 45 și 46. Pe când la §. 14 să se adaugă și ceea ce în chip incidental s'a intercalat în §. 57 n. 9, despre cele opt versuri. Se mai puteau face și alte contrageri, prin ce opul, ce e drept ar fi scăzut în volum, dară nu ar fi pierdut din valoare.

2. La însaș *tratarea* materiei tipiconale, am fi dorit, să fie evidentă distingerea între ceea ce prescrie rubricatura și între ceea ce a întrodus obiceiul ori e numai părerea privată a autorilor. Aceasta evidență însă uneori lipsește, așa în P. I. §. 61 referitor la aprinderea luminilor la Mănecat și Însărat, §. 63 deschiderea ușilor împărătești, în Partea I. § 6 și 7, facerea crucii cu evanghelia și cu trapezul, §. 15, intercalarea anumitor ectenii la „*Liturghiile ocazionale*,” §. 166, despre uzul penelului la conferirea sfântului Mir, despre ce rubrica nu vorbește, §. 23, despre cuminecarea bolnavilor (ducerea sf. Euharistii).

Combaterea unor neajunsuri, cari nu sunt generale ci se ivesc numai în un loc sau altul, se putea omite. Așă spre p., că „în unele locuri în biserică, înainte și după terminarea Liturghiei se întind povești” (p. 94 în notă), că la cununie: „în unele părți asistența lovește capul mirilor și al nănașilor, când li-se dă din păharul comun” (p. 177 nota 1). Atari neajunsuri, pe cari nu le putem califica de obiceiuri, se spun și se combat la prelegeri, ori cei vinovați se avertisează, atunci când le comit.

3. *Terminologia* liturgică eră bine să se observe cu rigoare. Așă în P. I. §. 5. sărbătorile, cari în fiecare an cad pe aceeaș zi a săptămânii se numesc: „*mobile*”, iar în P. I. §. 34 se zic: „*mișcătoare*”.

Întrat, deslegare ș. a. termini, cari ocură în rubricatura edițiilor mai nouă a cărților corale, nu trebuiau înlocuiți cu terminii slavi ca: vâhod, opust, pe cari și Tipicul de București (ed. 1893 p. 357) îi lapadă, fiindcă generația nouă nu-i mai înțelege.

Apreciem deplin greutățile, ce le-au întâmpinat autorii nu numai în terminologia liturgică, care la noi încă nu e fixată definitiv, ci și în prelucrarea și aranjarea peste tot a cărții, dispunând ei numai de puține opuri de specialitate, cări să le servească ca îndreptar în această materie. Și astfel în observările de mai sus am relevat atari momente, de cari credem, că trebuie să se țină seamă la o nouă ediție a „Tipicului bisericesc“. Tot atunci sperăm, că se vor limpezi unele chestiuni dubii și se vor emendă micile neexactități, de cari nu e scutit nici acest op.

Altcum cartea așa, cum ni-se presentă, va deșteptă un mai viu interes față de chestiunile tipiconale și va contribui la o cât mai întinsă uniformitate și regularitate în împlinirea serviciilor liturgice precum și la săvârșirea cântărilor cetirilor și acțiunilor liturgice cu serioșitatea, cu umilința și cu căldura recerută de maiestatea acelora, iar în instituttele noastre teologice și pedagogice vom avea manualul atât de mult așteptat.

Acest „Tipic bisericesc“ a fost revăzut, ca manuscris, din partea Preaveneratelor ordinariate de Blaj, Oradea-mare, Gherla și Lugoj și e tipărit cu încuviințarea Preaveneratului Consistor arhiepiscopesc din Blaj.

Domnilor preoți, învățători și cantori bisericești le recomandăm cu toată căldura această carte, indispensabilă pentru dânșii. Ea se poate procură dela Librăria seminarială din Blaj pentru prețul de 4 cor.

Dr. IZIDOR MARCU.

Insemnări.

Rugăciunea pentru pace a Papei Benedict al XV-lea. Deși pentru Europa a trecut terminul (7 Februarie c.), când avea să se rostească în toate bisericile catolice rugăciunea sf. Părinte Benedict al XV-lea, am crezut, că e bine să dăm la acest loc traducerea ei românească.

Iată-o:

„Măhniți de grozăvenia războiului, care răpește în valurile sale furioase neamurile și popoarele, ca la cea mai mare scăpare alergăm la preaiubitoarea Ta Inimă, o Isuse, și între lacrimi și suspine cerem dela Tine, o Dumnezeule al milelor,

să înceteze deasupra noastră sbiciul acesta înfricoșat; Ție împăratului păcii, ne rugăm cu stăruință cerșind pacea mult dorită. Din inima ta dumnezească ai răspândit în lume iubirea, ca încetând neînțelegerile să stăpânească între oameni numai iubirea; fiind pe acest pământ, Inima Ta eră stăpânită de nespusă compătimire pentru năcazurile oamenilor. Fă dară, o Doamne, ca Inima Ta să se miște de compătimire pentru noi și în acest ceas plin de o vrăjmășie atât de dureroasă și de măceluri atât de grozave!

Fie-ți milă de atâtea mame îngrijorate de soartea fiilor lor, de atâtea familii lipsite de capul lor, de biata Europa, peste care s'a revărsat atâta pustiire.

Pătrunde cu spiritul blândețelor inimile ocârmuitorilor și ale popoarelor, împacă dușmăniile, cari sfășie neamurile. Tu Doamne, care cu prețul sângelui tău ai făcut ca toți oamenii să fie frați între sine, fă ca ei de nou să-și deie unul altuia sărutarea păcii. Și precum ai ascultat odinioară cu îndurare strigătul rugător al Apostolului Petru: Doamne mântuește-ne, că pierim, liniștind marea turburată, așa și acum îndurat fi pentru rugăciunile noastre pline de credință, dăruind lumii tale pace și bunăvoință.

Iar Tu Preacurată Fecioară, ca și în alte vremuri de grele încercări, ajută-ne, apără-ne și ne mântuește pe noi. Amin“.

Ascultă Doamne, rugăciunea servilor tăi și ne miluește!
Redacția.

*

Monialele. O legendă spune, că unde paciența și abnegația îngerească sunt insuficiente, acolo se cere paciența *sfântă*, pe care o poșed numai fiicele lui Hristos, monialele. Și este așa. Nu pentru că o spune legenda, ci fiindcă o vedem cu ochii în viața de toate zilele; o vedem deosebi în zilele grele de acum. Toate spitalele, și o altă mulțime mare de localuri prefăcute în spitale, sunt tixite de eroii bolnavi și vulnerați dați în mare parte în grija de maice a surorilor de caritate. Numărul bolnavilor crește în continuu, pretinzând forțe noi pentru îngrijirea lor. Surorile de caritate însă sunt tot celea vechi, numărul lor nu crește. Ce va fi oare?... Ele încă fac parte din oamenii pământeni, se vor obosi și eșofă, deci nu vor mai putea presta serviciile grele ce li-se cer. Căci a veghiă cu lunile, zi și noapte, ascultând gemete și suspine, spălând și pansând rane adânci și sângeroase, reclamă o pa-

ciență îngerească. Ba nici asta nu ajunge. De atâta jertfire de sine numai ele: fiicele lui Hristos sunt capabile. Numai ele, încurajate de iubirea desăvârșită a Domnului, sunt atât de istețe, abile și atente, că nici un suspin — fie cât de lin — nu părăsește buza cutărui bolnav, ca ele să nu-l observe și, observându-l, să nu găsească numai decât cuvântul potrivit de mângâiere. Ele știu vorbi în limba miraculoasă a iubirii deaproapelui. Cunosc toate ranele, chiar și pe cele mai ascunse și au secretul particular de a vindeca tot, atingând fiecare rană. Întâiu cu sufletul. Cuvintele lor pornesc dela inimă, nu-i mirare deci, dacă pătrund tot la inimă. Monialele sunt adevărate surori de caritate, sunt vestalele erei creștine, nutrite zilnic cu preasfântul Trup și Sânge al Domnului Nostru Isus Hristos.

Toate țările creștine, azi beligerante, dispun de un însemnat număr de surori de caritate, cari vorbesc în limba tuturor ostașilor, ce ajung sub îngrijirea lor. Ce bine îi cade celui suferind și muribundului, dacă aude mângâierile surorii de caritate rostite în dulcea lui limbă. Numai eroilor noștri, cari zac în depărtatele spitale, nu le este dat nici măcar atât, să audă, rostite în scumpa lor limbă strămoșească, cuvintele de îmbărbătare și mângâiere. Din cauza aceasta, nu odată sunt espuși bieții la aceea, că nici cea mai mică, ba poate nici cea mai fierbinte a lor dorință, nu li-se poate împlini. Și pentru ce?... Pentru că la noi, se pare, s'a luat dreptul de existență al mănăstirilor. Nu avem mănăstiri, nici moniale, cari cu o supunere necondiționată să poată alerga acolo, unde lipsele le-ar reclama și superiorii le-ar dispune, ca să lucreze cu satornicie și căldură după voia lui Dumnezeu, pentru Dumnezeu și cu ajutorul grației divine în interesul celor ce sufer.

E lucru destul de regretabil, că chiar la noi lipsește aceasta instituțiune, care are și menirea de a servi ca templu și azil de refugiu pentru atâtea odrazle tinere, rămase orfane prea de timpuriu, fără a se ști află în curentul vieții sbuciumate.

Azi, când stăpânește moartea și pe urma secerișului ei bogat rămâne o miriște atât de vastă în câmpul miilor de familii, — cu câtă încredere nu ar intra micuțele orfane sub aripile ocrotitoare ale monialelor, ca să-și câștige cunoștințele necesare pentru viață și câte din ele, ajungând la pricepere, s'ar dedica de bună voie vieții cu adevărat ideale și perfecte de

călugărițe, devenind membre folositoare societății omenești și în special neamului, din care fac parte?! —

Ne place, să sperăm, că lipsele tot mai mari și nevoile tot mai grele, vor îndemna tot mai insistent pe cei competenți, să se ocupe serios cu înființarea unei mănăstiri de călugărițe, chemate, să umplă la noi unul dintre cele mai mari goluri.

Eliza Bodocan.

CRONICĂ.

Ziua de 7 Februarie a acestui an, poate fi socotită ca cea mai însemnată dintre toate zilele ce s'au scurs dela începutul războiului. Intreagă lumea creștină din Europa, ascultând de îndemnul papii, s'a îndreptat în această memorabilă ziură spre cerul îndurărilor, implorând cu încredere fermă „mila păcii“. Papa însuș a compus frumoasa rugăciune, publicată în nr. din 1 Ianuarie al oficiosului „Acta Apostolicae Sedis“, din care transpiră cât se poate mai limpede credința mare ce-o are sf. Părinte, că mila lui Dumnezeu nu poate să ne mai lipsească pe multă vreme de binefacerile păcii.

Pentru celelalte continente rugăciunea aceasta de pace este prescrisă pe ziua de 21 Martie. Singurul motiv pentru care s'a fixat acest dat târziu, poate fi acela, că mai curând nu e nădejde să poată răsbate ordinul sf. Părinte.

Biserica noastră, după ce și noi ne ținem de continentul Europei, trebuiă să facă rugăciunea tot în 7 Februarie. Totuși în arhidieceza noastră de Blaj, deși suntem destul de aproape, până azi nu avem știre să fi ajuns în forma oficioasă a circularului, care s'o impună. Ori poate facem și aici chestie de calendar și rit? Se va vedea! (ar.)

*

Consistoriul secret din Vatican, ținut în 22 Ianuarie, a fost convocat pentru ca într'însul să se aranjeze cu mai mare solemnitate chestiunea complinirii mai multor scaune de arhieriei, între cari unele de mare însemnatate.

De acest prilej s'a folosit sf. Părinte pentru a adresa Cardinalilor și prin ei lumii întregi o seamă de cuvinte, cari pentru legătura lor strânsă cu actualitatea au pătruns cu ade-vărat în cele mai largi cercuri. În liniamente mari ni-se schi-

țează în această alocuție solemnă toți pașii cari s'au făcut din partea Scaunului papal pentru a se ajunge la o stavilire a înfricoșatului măcel, ori măcar la o imblânzire a sorții acelora, cari, fie ca cetățeni nearmați, fie ca soldați prizonieri și deveniți neapți pentru lupte ulterioare, pot și trebuie să se bucure și în aceste vremuri de un tratament uman și creștin. Cât se poate mai solemn anunță apoi între altele sf. Părinte, ca Scaunul papal va păstra până în capăt cea mai strictă neutralitate, activă numai în direcția accelerării sfârșitului acestor zile de urgie. Acțiunile de până acum n'au avut rezultatul dorit, aceasta însă nu trebuie să ne descurajeze, ci dimpotrivă cu cât ni-se prezintă viitorul mai întunecat, cu atât mai multă „nădăjduire să ne apropiem la scaunul darului, ca să luăm milă și să aflăm har spre ajutor la vreme de treabă“ (Evrei, 4, 16).

Pentru acest accent final, în care se insistă pentru o cât mai mare *încredere* în Dumnezeu, cuvintele papei au o deosebită importanță pentru noi, în sinul cărora s'a furișat pare-se prea adânc boala ce nu iartă a neîncrederii în puterile proprii și mai cu seamă în ajutorul lui Dumnezeu. (ar.)

*

Legăturile Sârbiei cu Vaticanul. Prin mărirea teritorială de pe urma războiului balcanic a regatului Sârbiei, catolicii de acolo au ajuns la un număr de circa 80,000 de suflete. Vieța religioasă a acestui însemnat număr de catolici nu putea să mai rămână în cadrele umilitoare de mai înainte, cari reaminteau vieța din catacombe a primilor creștini. De aceea Vaticanul, pentru ca să ajungă la o îmbunătățire a situației lor, a început, curând după pacea dela București, tratative diplomatice, cari aveau de scop încheierea unui concordat cu noul regat al Sârbiei. Acțiunea a avut succesul dorit și încă din vara anului trecut, când trăia încă Piu al X-lea, concordatul Vaticanului cu Sârbia este fapt împlinit.

Prin acest concordat starea bisericii catolice din Sârbia a ajuns într'o nouă fază de dezvoltare, în cadrele căreia activitatea ei va putea aduce roade mult mai bogate. Prin asigurarea liberă și nestângenită a cultului ei public, noua provincie bisericească, supusă deadreptul sf. Scaun al Romei, va putea lua o înfățișare tot mai vrednică. Prin organizația de acum s'au creat două mitropolii, una în *Belgrad*, pentru catolicii din Sârbia veche, iar cealaltă în *Üssküb*, pentru credincioșii din

teritoriile ocupate mai nou, regulându-se amănunțit toate chestiunile cari ating interesele comune ale bisericii și statului.

Libertățile pe cari le-a câștigat biserica din Sârbia prin concordat, par a se întări și mai mult, și legăturile Sârbiei cu Vaticanul par a deveni și mai strânse prin faptul, că regele Petru a găsit, în timpul din urmă, că e bine să trimită un reprezentant la Vatican în persoana unui înalt funcționar sârbesc, Mihail Gavrilovici, fostul consul din Cetinje.

Faptul acesta poate servi însă și ca o dovadă, că autoritatea sf. Scaun din Roma a crescut, chiar în aceste vremuri, foarte mult și în fața creștinilor necatolici. Un lucru, care nu ne poate lăsa indiferenți. (ar.)

*

Hindenburg, e numele celui mai celebru între celebrii conducători ai armatelor, cari iau parte în înflorătorul războiu, la care asistăm. De 6 luni și-a condus oastea numai din învingere în învingere. E un beliduce genial și un bărbat de un foarte rar caracter: modest, prudent și evlavios. Toate succesele splendide le privește de daruri dumnezeiești, pentru cari nu se sfiște a aduce și publice mulțămite, ce o datorește lui Dumnezeu. Omul acesta mare și pe câmpul de luptă *se cuminecă zilnic*, în ce-și vede norocul și din ce își culege puteri și în anii înaintați ai bătrâneții. Ferice de el, că ține înaintea ochilor îndemnurile sf. Pavel, care zice: „Frații mei, îmbrăcați-va întru Domnul și întru puterea tăriei lui. Îmbrăcați-vă întru toate armele lui Dumnezeu, ca să puteți sta împotriva meșteșugirilor diavolului“ (Efes. 6, 10—11). El și în mijlocul învâlmășelei mari și a lucrului grozav, are timp pentru primirea Preasfinte Euharistii, și câți dintre creștini n’au nici odată vreme pentru aceasta hrană cerească. (sr.)

Cărți și reviste.

Mișcarea catolică din centrul eparhiei Iașilor (România) ne-a dat și anul acesta Calendarul său. Inregistrăm și de astădată cu multă bucurie acest fapt, în care ne place să vedem cea superioară înțelegere a binelui ce se poate ajunge, mai ales în sufletul credincioșilor țărani (cum sunt pe cât știm maiori-

tatea absolută a credincioșilor epa. hiei ieșene), prin mijlocirea unui calendar îngrijit cu pricepere.

Și »*Calendarul catolic*«, cum se numește, trebuie să spunem că este bine îngrijit. Am spus lucrul acesta și anul trecut, dar acum se poate spune acest lucru cu mai multă îndreptățire, dupăcum și binele admite o anumită gradăție. An de an, dupăcum e și firesc de altfel, acest calendar se prezintă în condiții tot mai vrednice de-a fi remarcate. O fină nuanță apologetică, ce are darul de a furișă în inimi oarecum pe neobservate, iubirea și alipirea de biserica lui Hristos — străbate întreg materialul ce ni-se dă afară de partea strict calendaristică. Articolele de actualitate politică (moartea regelui Carol, războiul european) și bisericească (congresul euharistic din Lourdes, un jubileu de o sută de ani) ale păr. M. Robu, sunt tot așa de mult pătrunse de acest spirit ca și ceeace scrie păr. Dr. A. Gabor (Piu X, Benedict XV, și Louis Pasteur) ori păr. Dr. I. Ferenc, care revie pagini frumoase din trecutul bisericii catolice din Moldova. Câteva traduceri potrivite și o bogată cronică a mișcării din întreagă biserica catolică — unde s'ar putea da în viitor ceva atențiune și bisericii române unite — întregesc foarte avantajos aceste cadre.

Partea calendaristică privește bisericile catolice din țară, dar pentru cuprinsul lui extracalendaristic, îl recomandăm cu căldură și preoțimii noastre. Si asta cu atât mai vârtos, că biserica noastră, probabil din pricina stărilor răsboinice, nu-și are nici în acest an calendarul său. Se vinde cu 50 bani. (ar.)

*

Pe lângă »*Calendarul catolic*« delă Iași, anul acesta ne-a mai adus de peste munți, tot din eparhia catolică a Iașilor, și o altă publicație similară, »*Almanahul buletinului Vieața*«. Un fel de calendar este și acest almanah, îngrijit de părinții franciscani, cari, dupăcum aflăm din almanah, încă din 1895 au în Moldova o provincie deosebită. Centrul acestei provincii par a fi Răducăneni (jud. Fălciu), unde apare, deja în al doilea an, și buletinul lunar »*Vieața*«.

Însuș almanahul ne prezintă o bună icoană a evenimentelor mai marcante din vieța bisericii catolice, având o mulțime de piese (poezie și proză) de cuprins religios-moral, foarte potrivite pentru educația ce se face prin ele credincioșilor, în a căror mână se vor pune. Deosebit se remarcă un articol despre Lourdes, congresul euharistic ș. a. scris de observatorul dibaciu, care este păr. Fr. Mattas, pe care-l cunoaștem foarte avantajos și din coloanele »*Revistei catolice*« din București.

Deși mineiul almanahului diferă — cum e și firesc — de al nostru, credincioșii noștri vor putea citi cu mult folos acest almanah. Se vinde cu 50 bani. (ar.)

*

Cu mari întreruperi, cari dovedesc cât se poate mai clar, că e vorbă de ceva umplătură, »*Revista preoților*«, din Timișoara, publică la rubrica »literatură—știință« un »fragment dintr'o lucrare mai mare«, intitulat »procesul canonic alui Leményi.«

O parte a acestui fragment o găsim în Nr. 2 din 1915. Autorul ei, în care recunoaștem pe neastâmpăratul literat cu orice preț, dl Gruia, »respică« atari enunțiațiuni soțiale (sic!): »Toate imperfecțiunile și păcatele preoțimii unite din centru și din periferie fură scoase în relief. Se dovediră (aici nu încapă discuție!) asupra preoțimii unite, cu prilejul acesta, *așa lucruri de necrezut, cum la nici un cler creștin de pe fața pământului* (sublinierea este a noastră). Preoțimea unită prinse a fi greață și dispreț înaintea altor stări soțiale din țară. Să ferească Dumnezeu pe veci și pe dușmani de astfel de decadență afundă». Autorul nu se mulțumește însă cu această constatare »istorică«, ci »descinde pe terenul prezentului«, »respicând«, într'o notă, că năravurile clerului unit — despre cari »se mai susține și azi, dar cu deosebire se crede în trecutul apropiat« (azi a dispărut această credință!), că unirea cu catolicismul ar fi nobilitat mult aceste năravuri —, »în un veac și jumătate au (sic!) făcut calea racului. Iar azi această morală a clerului și a poporului este deopotrivă de slabă la ortodoxi și la uniți. zice dl Maneguțiu în »Reunire«, și drept zice».

Se prea poate, că a dispărut aceasta credință, dar după părerea noastră ea a dispărut numai din capul autorului, și nu credem, că pe urma fragmentelor sale, ori chiar pe urma întregii sale lucrări mai mari, să mai dispară din capul vreunui om, care privește lucrurile fără patimă. Când fixăm aceasta, ca o părere ce privește trecutul, în aceeaș vreme protestăm împotriva insinuației lipsită de temei, că morală clerului nostru unit ar fi și astăzi slabă, chiar și dacă autorul crede, că spune adevărul când susține acelaș lucru despre clerul neunit. Noi credem anume, că a afirmă atari lucruri, mai cu seamă în lumina celor ce se spun despre decăderea afirmativă a clerului (întreg!) unit de pe timpul lui Leményi și de mai înainte, este de a te face vinovat de crima calumniei, care poate fi urmărită pe calea legilor. Asta nu se va face, dar orice om de bine va trebui să rostească verdictul, că prin astfel de insinuații nu se servesc nici interesele neamului și nici ale »ortodoxismului«.

În ce privește apoi revista păr. Voniga, noi o știam și mai românească și mai »ortodoxă«, decât să ajungă a fi canalul de scurgere al elucubrațiilor de aceasta natură, fie, că le-ar socoti și numai de umplătură. Vom vedea, dacă va trebui ori nu, să ne schimbăm această părere. (ar.)

TELEFON.

Manuscrisele nu se înapoiază.

R. Sibiu. An de an ne-am luat voie, să arătăm abonaților nostri în restanță cu plata, cât ne datoresc. În cazul, că pe lângă toată grija s'ar strecură vre-o eroare de calcul, suntem veseli și recunoscători, dacă cel interesat ne atrage atențiunea pentru îndreptarea greșelei și respective pentru limpezirea contului.

P. Reghinul-sășesc. În cauza »teoriei evoluției« s'a trimis deja răspunsul pentru a fi publicat chiar în ziarul unde a apărut faimoasa vivi-secțiune a Blajului nostru, care nu știm să se fi făcut prin ceva vrednic de o astfel de operațiune, mai cu seamă când ea vine din partea unui fiu al său. Prea de tot tragic nu trebuie însă luat lucrul decât doar în sensul motivului indignării DV. că »fii preoților nostri, pălmuind așa de fără obraz credința părinților, dau cel mai crudul testimoniu de paupertate creșterii de care au fost împărțâșiți din partea acelora, cari preoți sunt, ori au fost, ai legii creștine«. Dar, deși avem și noi experiențe dureroase, că fii de preoți uneori sunt mai cu puțină credință ca aceia ai simplilor credincioși, credem totuși că atari păreri au putut să se înrădăcineze mai mult pentru motivul că dela fii de preoți lumea așteaptă, și desigur pe dreptul, să fie mult mai credincioși ca alții. Și apoi mai avem convingerea că în cazuri contrare foarte de multe ori nu părinții poartă vina ori cel puțin nu greul vinei, ci împrejurările între cari iubitul surcel a ajuns să-și facă așanumitele studii superioare. Fără un contrapond eficace, care nouă ne lipsește pretutindena în centrele universitare, nu e nici o mirare apoi, că înălțimea studiilor îi smintește pe mulți în credința părinților lor. Să sperăm însă, că în viitor lucrurile se vor îndreptă și vom avea tot mai puține cazuri, cari să ne îndreptățescă anumite sentimente de revoltă.

Dr. R. Feldpost 99. Abonamentul a sosit cu bine și din tabără. Să ne scrieți numai de câte ori vi-s'ar schimba numărul postei. Vă trimitem numerii lipsă cu plăcere, chiar dacă ar trebui să Vi-i trimitem a doua sau și a treia oară.

Dr. B. București. Cu mulțămită am primit abonamentele în suma totală de cor. 90 dela I. P. S. S. Arhiep. R. Netzhammer, P. S. S. prelatul Kuczka, Păr canonic Carol Auner și A. Gonska, dela Dnii M. Theodorian-Carada, I. Popescu și dela seminarul catolic.

A. Certega. Taxele la reuniunea de misiuni au sosit. Vă rugăm și rugăm pe toți membrii, să binevoiați a trimite banii pentru aceasta reuniune numai la adresa cassarului Păr. Dr. Al. Nicolescu.

P. Tușin. În 14 Ianuar a. c. am primit dela Sf. V. 15 cor. abonament pe 1914, iară 5 la dorință, le-am dat, în 17 Ianuar, dlui director gimn, pentru fondul stud. în caz de morb; în 24 Ian. a. c. am primit plata abon. pe 1915.

M. Ocna Dejului. Dela Sf. Voastră am primit ca plătire în abonament câte 5 cor. în 3 Sept. și 20 Ian. 1911, — 20 Ian. și 18 Dec. 1912, — 26 Ian. și 8 Nov. 1913 în 2 Febr. 1914, iară în 6 Febr. 1915 cor 10.

L. Chiuzbaia. Absolvenților de teologie le computăm abonamentul cu o reducere de 40%.

Dr. Ș. Gherla. Plata abonamentului Sf. V. e achitată până în 31 Dec. 1915.

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.

Proprietar-editor: Membrii redacției.